

УДК 378.14

О. Л. ДУРМАН ЕНКО (викладач)

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ МОНІТОРИНГУ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Проблема пошуку шляхів підвищення якості педагогічного моніторингу в цілому, й зокрема моніторингу організації виховної роботи, є актуальною та своєчасною.

У статті розкриваються експериментальні аспекти визначення рівня моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі. На основі структури організації виховної роботи у ВНЗ та вимог до моніторингу автором пропонується низка критеріїв: мотиваційний, пізнавальний, практичний, результативний та корегуючий і відповідно їх показники. А також характеризуються рівні моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі (елементарний, низький, середній і достатній).

У висновках зазначається, що запропонована критеріально-рівнева характеристика моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі може бути застосована на констатувальному та формуальному етапах експерименту.

Ключові слова: моніторинг, педагогічний моніторинг, моніторинг організації виховної роботи, критерій, показник критерію, рівень моніторингу.

Актуальність проблеми. Проблема якості освіти, у тому числі і якості організації виховної роботи, є загальнодержавною, регіональною і локальною для кожного навчального закладу. Розв'язання цього питання зумовлює необхідність опрацювання та впровадження стратегії і тактики діяльності педагогічних колективів щодо забезпечення прогнозування якості виховної роботи; розробки проекту впровадження системи моніторингу її організації в навчальних закладах та передбачення в ньому мобілізації зусиль педагогів та вихованців на успішну реалізацію; визначення показників, критеріїв та методики оцінювання, спостереження, корекції, аналізу й узагальнення результатів, управління навчально-виховним процесом та підвищення рівня вихованості особистості. З огляду на це, проблема дослідження педагогічного моніторингу, визначення педагогічних умов його дієвості є *своєчасною і актуалізується* вона тим, що мова йде про експериментальне дослідження рівня моніторингу, тобто визначення критеріїв і показників моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми. Аналіз різних наукових досліджень та практика сьогодення переконливо свідчать про те, що сьогодні моніторинг вивчається та використовується в різних науках, як технічних, так і в соціальних, а також у різних сферах практичної діяльності. Загалом залишилося мало сфер діяльності, де тією чи іншою мірою не використовувався б моніторинг. Різні галузі науки та виробництва поняття “моніторинг”, відбиваючи специфіку об'єкта наукового дослідження, характеризують спільною діагностично-контролюючою спрямованістю.

У педагогічній науці вчені розуміють моніторинг як: систему організації збирання, збереження, опрацювання й подальшого поширення інформації про функціонування певної педагогічної системи, що дає змогу не тільки забезпечити безперервне стеження за її станом та змінами, але й спрогнозувати подальший розвиток цієї системи (О. Белкін, М. Бершадський, В. Гузєєв, А.Денисенко, С. Кузенкова, Д. Матрос, Н. Мельникова, Д. Полев та ін.); вимірювання і оцінювання результатів освіти, які дозволяють дати об'єктивні й достовірні дані про перебіг педагогічного процесу та його результати (М. Грабарь, Г. Єльнікова); систему контрольних і діагностичних заходів, що забезпечують контроль динаміки засвоєння школярами освітнього матеріалу та коригування цього процесу (В. Кальней, С. Шишов); діагностику стану процесу освіти (О. Абдуліна, В. Андреев, Т. Стефановська та інші); контроль якості навчального процесу (В. Міжеріков, З. Рябова та інші); регулярне, спеціально організоване систематичне спостереження в динаміці, оцінювання та прогнозування стану навчального процесу з метою отримання необхідної інформації для його коригування й розвитку (Н. Байдацька, Г. Коджаспірова, Ю. Коджаспіров, Л. Куликова, О. Пульбере, О. Сергєєва та інші). Важливі дослідження з педагогічного моніторингу простежуються в працях А. Купріної, В. Антипової, Ю. Брановського, С. Діканського, В. Вишнякової, О. Майорова та ін. За визначенням цих науковців, педагогічний моніторинг – це форма організації

збору, зберігання, обробки й розповсюдження інформації про діяльність педагогічної системи, що забезпечує безперервне стеження за її станом і прогнозування її розвитку [7].

Аналіз психолого-педагогічної, соціологічної літератури дає підстави для твердження, що є чималий науковий доробок з досліджуваної проблеми. Однак, практичні, дослідно-експериментальні засади моніторингу організації виховної роботи ще недостатньо проаналізовані.

Мета нашої статті полягає в розкритті експериментальних аспектів дослідження моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі через визначення критеріїв і показників такого моніторингу і відповідно його рівнів.

Виклад основного матеріалу. На основі проведеного аналізу соціологічної та педагогічної літератури нами визначено наступні ознаки педагогічного моніторингу: систематичність спостережень, превентивний характер, установлення відповідності досліджуваного об'єкта певним нормам, стандартам, вимогам, неперервність, відновлюваний і динамічний цикл, який чітко реагує на певні зміни. А відтак, *моніторинг організації виховної роботи ми визначаємо як процес*, який полягає у: по-перше, визначенні рівня організації виховної роботи шляхом неперервного спостереження; по-друге, виявленні незадовільних наслідків організації виховної роботи та розробки коригуючої програми; по-третє, управлінні процесом організації виховної роботи та прогнозуванні розвитку об'єкта педагогічного моніторингу.

Головним нашим завданням стало визначення рівня моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі, що слугує визначником якості такого моніторингу. Оскільки моніторинг організації виховної роботи у вищому навчальному закладі є не просто збором інформації, а засобом підвищення якості та ефективності функціонування навчально-виховного середовища у ВНЗ, пошуку нових змісту, форм і методів організації виховної роботи, розвитку технології управління, то в контексті вимірювання рівнів моніторингу організації виховної роботи важливими показниками є особистісне зростання суб'єктів виховної роботи, які власне є й суб'єктами моніторингової діяльності, суб'єкт-суб'єктна взаємодія всіх учасників педагогічного процесу.

Критерії оцінювання моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі відображають взаємозв'язки та взаємозалежність між його складовими, розкриваються в специфічних ознаках кожного структурного компонента і показують динаміку досліджуваного процесу[2].

З огляду на зазначене, для діагностики рівня моніторингу організації виховної роботи нами використані наступні критерії: *мотиваційний* (усвідомлене визначення суб'єктами виховної роботи мотивів здійснення моніторингу її організації), *пізнавальний* (наявність моніторингової компетенції у суб'єктів педагогічного процесу), *практичний* (наявність практичних умінь проведення моніторингу організації виховної роботи з дотриманням вимог до нього), *результативний* (аналіз результатів моніторингу та їх оцінювання), *корегуючий* (корегування організації виховної роботи задля зростання її ефективності).

Кожен критерій вимагав розробки набору відповідних *показників*, на основі аналізу яких можна робити висновки про рівень моніторингу організації виховної роботи. Система показників відповідає наступним вимогам:

- врахування потреб професійної підготовки майбутніх фахівців, виходячи з основних напрямів її модернізації;
- охоплення всіх напрямів організації виховної роботи;
- повнота та конкретність оцінювання, їх доцільність і однозначність, можливість якісно та кількісно їх оцінити;
- циклічність в оцінюванні, відстеження об'єктів моніторингу протягом усього звітного періоду;
- гнучкість самого процесу оцінювання, здійснення його у відповідності до можливих змін пріоритетів у роботі;
- дотримання морально-етичних норм під час відбору показників та збирання інформації, що має конфіденційний характер[3].

Так, *показниками мотиваційного критерію* дослідження рівня моніторингу організації виховної роботи нами визначено: усвідомлення суб'єктами виховної роботи необхідності проведення такого моніторингу як засобу оптимізації виховної роботи (глибоке, ситуативне, поверхнєве, неусвідомлене); мотивація моніторингу (чітко визначена, стимульована, ситуативна, відсутня); мотивація професійної діяльності (внутрішня, активна; внутрішня; пасивна; зовнішня, відсутня).

Показниками пізнавального критерію є: володіння моніторинговими поняттями (глибоко усвідомлене, репродуктивне, поверхнєве, фрагментарне або відсутнє); оволодіння методами

моніторингового дослідження (творче, репродуктивне, ситуативне, догматичне або відсутнє); моніторингові знання (грунтовні, репродуктивні, фрагментарні, елементарні).

У свою чергу, *показники практичного критерію* наступні: визначення мети і завдань моніторингу (чітке, ситуативне, фрагментарне, поверхнєве); застосування на практиці адекватних визначеній меті моніторингу методів (творче, репродуктивне, фрагментарне, догматичне); обґрунтування змістово-процесуального аспекту моніторингу (системне, достатнє, поверхнєве, неповне або відсутнє); звітність (системно-структурована, структурована, поверхнєва, примітивна).

Показниками результативного критерію нами визначено: аналіз документації (планів, програм, звітів, конценцій) (постановка мети, конкретність, виконавці, терміни, принципи, поетапність, врахування інтересів суб'єктів виховної роботи; інформація про виконання прийнятих рішень, змістове наповнення, форми і методи організації виховної роботи) (системний, достатній, поверхнєвий, примітивний); активність суб'єктів виховної роботи (участь у заходах, відповідальність, ініціатива, творчість) (висока, достатня, стимульована, низька); діяльність органів студентського самоврядування (креативність, активність, соціальна спрямованість) (творча, стимульована, епізодична, пасивна); особистісне зростання студентів (соціальні цінності, об'єктивність самооцінки, творчий потенціал, мотивація професійної діяльності, комунікативні та організаторські здібності, здатність до саморегуляції та самоактуалізації) (високий, достатній, середній і низький рівні у відповідності з діагностиками).

Відповідно *показники корегуючого критерію* такі: внесення змін у планування (системно-обґрунтоване, обґрунтоване, поверхнєве, відсутнє); модифікація змісту виховної роботи (творча, репродуктивна, фрагментарна, відсутня); рекомендації щодо використання методів і форм виховної роботи (обґрунтовані, достатні, поверхнєві, відсутні); моделювання оновленої структури організації виховної роботи (системно-обґрунтоване, обґрунтоване, схематичне, відсутнє) [5].

Названі критерії та показники дали змогу визначити *чотири рівні* моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі: *елементарний, низький, середній і достатній*. З коректних міркувань високий рівень моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі ми не декларували. Так, *елементарний рівень* моніторингу характеризується відсутністю усвідомлення суб'єктами виховної роботи необхідності проведення моніторингу як засобу оптимізації виховної роботи, відсутністю мотивації моніторингу, зовнішньою або навіть і зовсім відсутньою мотивацією професійної діяльності; фрагментарним або відсутнім володінням моніторинговими поняттями, догматичним (або відсутнім) оволодінням методами моніторингового дослідження, елементарними моніторинговими знаннями. Суб'єкти моніторингової діяльності поверхнєво визначають мету і завдання моніторингу, догматично застосовують на практиці адекватні визначеній меті моніторингу методи, неповно або й зовсім не обґрунтовують змістово-процесуальний аспект моніторингу, примітивно оформляють звітність. Аналіз документації при такому рівні моніторингу примітивний або відсутній, низька активність суб'єктів виховної роботи, пасивна діяльність органів студентського самоврядування, низький рівень особистісного зростання студентів (визначений за психодіагностиками). Суб'єкти моніторингової діяльності не вносять зміни у планування, відсутні модифікація змісту виховної роботи та рекомендації щодо використання методів і форм виховної роботи, відсутнє моделювання оновленої структури організації виховної роботи.

Низький рівень моніторингу характеризується поверхнєвим усвідомленням суб'єктами виховної роботи необхідності проведення моніторингу як засобу оптимізації виховної роботи, ситуативною мотивацією моніторингу, пасивною мотивацією професійної діяльності; їм властиве поверхнєве володіння моніторинговими поняттями, ситуативне оволодіння методами моніторингового дослідження, фрагментарні моніторингові знання. Такі суб'єкти моніторингової діяльності фрагментарно визначають мету і завдання моніторингу та застосовують на практиці відповідні методи моніторингового дослідження, поверхнєво обґрунтовують змістово-процесуальний аспект моніторингу і відповідно поверхнєвою є їх звітність про результати моніторингу. Аналіз планів організації виховної роботи, програм, концепцій не відповідає вимогам, а тому є неповним і поверхнєвим; стимульованою є активність суб'єктів виховної роботи; епізодичною є діяльність органів студентського самоврядування; суб'єктам моніторингової діяльності властивий середній рівень особистісного зростання. А також властиве поверхнєве внесення змін у планування, фрагментарна модифікація змісту виховної роботи, поверхнєві рекомендації щодо використання методів і форм виховної роботи, схематичне моделювання оновленої структури організації виховної роботи.

Для *середнього рівня* моніторингу властиві ситуативне усвідомлення суб'єктами виховної

роботи необхідності проведення моніторингу як засобу її оптимізації, стимульована мотивація моніторингу, переважає внутрішня мотивація професійної діяльності. Суб'єкти моніторингової діяльності репродуктивно володіють моніторинговими поняттями та методами моніторингового дослідження; мають репродуктивні моніторингові знання; ситуативно визначають мету і завдання моніторингу, репродуктивно застосовують на практиці адекватні визначеній меті моніторингу методи, достатньо обґрунтовують змістово-процесуальний аспект моніторингу, структурують моніторингову звітність. Достатнім є аналіз документації з організації виховної роботи; достатня активність суб'єктів виховної роботи, стимульована діяльність органів студентського самоврядування і достатнє особистісне зростання студентів. Суб'єкти моніторингової діяльності обґрунтовано вносять зміни у планування, репродуктивно модифікують зміст виховної роботи, пропонують достатні рекомендації щодо використання методів і форм виховної роботи, обґрунтовано моделюють оновлену структуру організації виховної роботи.

Для достатнього рівня моніторингу організації виховної роботи характерним є: глибоке усвідомлення суб'єктами виховної роботи необхідності проведення моніторингу як засобу її оптимізації, чітко визначена мотивація моніторингу, активна внутрішня мотивація професійної діяльності; глибоко усвідомлене володіння моніторинговими поняттями, творче оволодіння методами моніторингового дослідження, ґрунтовні моніторингові знання; чітке визначення мети і завдань моніторингу, творче застосування на практиці адекватних визначеній меті моніторингу методів, системне обґрунтовування змістово-процесуального аспекту моніторингу, системно-структурована звітність про результати моніторингу. При цьому рівні моніторингу властивим є системний аналіз документації (згідно з вимогами до неї), висока активність суб'єктів виховної роботи, творча діяльність органів студентського самоврядування, високий рівень особистісного зростання студентів (за психодіагностиками); суб'єктами моніторингової діяльності вносяться системно-обґрунтовані зміни у планування, пропонується творча модифікація змісту виховної роботи та обґрунтовані рекомендації щодо використання методів і форм виховної роботи, а також системно-обґрунтоване моделювання оновленої структури організації виховної роботи.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок. Отже, запропонована нами критеріально-рівнева характеристика моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі дає змогу, вибравши необхідний інструментарій, визначити вихідний рівень моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі, узагальнити та проаналізувати отримані результати, інтерпретувати дані та сформулювати відповідні висновки. Ця ж характеристика може бути застосовною також і на формувальному етапі експериментального дослідження.

Подальшого наукового дослідження потребує конкретизація показників і критеріїв моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі, недостатньо обґрунтованими залишаються інструментарій та методика діагностики рівня моніторингу організації виховної роботи як цілісної системи та засобу оптимізації виховної діяльності у вищій школі.

Список використаної літератури

1. Байназарова О. О. Система моніторингу якості освіти на регіональному рівні / О. О. Байназарова // Моніторингові дослідження як інформаційна база в системі управління якістю освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (29–30 берез. 2005 р.). – Луцьк: ВІППО, 2005. – 156 с.
2. Байдацька Н.М. Теоретичні основи процесу моніторингу в освітній системі / Н.М. Байдацька // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. – 2005. - Випуск 13. – С. 148-151.
3. Горішній З. Сформувати потребу активної діяльності. Прогнозування ефективності навчально-виховного процесу / З. Горішній // Управління освітою. – 2007. – №3. – С.14-21.
4. Денисенко А. О. Сутність освітнього моніторингу виховної системи ВПНЗ: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. [“Наука і соціальні проблеми суспільства: освіта, культура, духовність”, у 2-х частинах], (Харків, 20–21 травня 2008 р.). Ч.2. / А. О. Денисенко; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Харків: Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2008. – С. 220 – 221.
5. Дурманенко О.Л. Моніторинг організації виховної роботи в університеті: дослідно-експериментальна програма / О. Л. Дурманенко. - Луцьк: Вежа-Друк, 2011. – 84с.
6. Єрмола А. М. Технологія моніторингу якості освіти (Портфоліо управління освіти Київської районної ради м. Харкова): навч.-метод. посіб. / А. М. Єрмола. – Х.: Курсор, 2008. – 173 с.
7. Майоров А.Н. Мониторинг в образовании. Кн. 1 / А.Н. Майоров. – Спб.: Издательство «Образование-Культура», 1998. – 344 с.

О. Л. Дурманенко

Восточноукраїнський національний університет імені Лесі Українки

Критерии и показатели определения уровня мониторинга организации воспитательной работы в высшем учебном заведении

Проблема поиска путей повышения качества педагогического мониторинга в целом, и в частности мониторинга организации воспитательной работы является актуальной и своевременной.

В статье раскрываются экспериментальные аспекты определения уровня мониторинга организации воспитательной работы в высшем учебном заведении. Автором предлагается на основе структуры организации воспитательной работы в вузе и требований к мониторингу ряд критериев: мотивационный, познавательный, практический, результативный и корректирующий и соответственно их показатели. А также характеризуются уровни мониторинга организации воспитательной работы в высшем учебном заведении (элементарный, низкий, средний и достаточный).

В заключении отмечается, что предложенная критериально-уровневая характеристика мониторинга организации воспитательной работы в высшем учебном заведении может быть применена на разных (констатирующий и формирующий) этапах педагогического эксперимента.

Ключевые слова: мониторинг, педагогический мониторинг, мониторинг организации воспитательной работы, критерий, показатель критерия, уровень мониторинга.

O. Durmanenko

Lesya Ukrainka Eastern European National University

Criteria and Indicators for Determining the Level of Monitoring of Educational Work Organization in a Higher Educational Institution

The article describes the experimental aspects of defining the monitoring level in the organization of educational work in higher educational institutions. The author proposes a number of criteria on the basis of the structure of educational work organization in higher educational institutions and monitoring requirements: motivational, cognitive, practical, effective, corrective and respectively their indicators. The indicators of motivation criterion are: the awareness of the need to conduct such monitoring as a means of optimization of educational work (deep, situational, superficial, unconscious); motivation monitoring (clearly defined, situational, missing); motivation of professional activity (internal, active; internal; passive foreign missing). The indicators of cognitive criteria are: ownership of the monitoring concepts (deeply conscious, reproductive, superficial, partial or non partial); mastering the methods of monitoring research (creative, reproductive, situational, dogmatic or missing); monitoring of knowledge (profound, reproductive, fragmentary, elementary).

The indicators of the practical criteria are the following: determination of the aim and objectives of monitoring (clear, situational, fragmentary, and superficial); implementing adequate specific purpose of monitoring methods (creative, reproductive, fragmentary and dogmatic; substantiation of conceptual and procedural aspects of the monitoring system, adequate, superficial, incomplete or missing); reporting (system-structured, structured superficial, primitive). The indicators of effective criteria are defined: the analysis of documents (plans, programs, reports, concepts) (statement of purpose, concreteness, executors, terms, principles, consistency, accounting of interests of the subjects of educational work; information on the execution of decisions, the content, forms and methods of organization of educational work)(system, sufficient surface, primitive); activity of subjects in educational work (participation in events, responsibility, initiative, creativity) (high, enough, low); the activities of students' bodies self-government (creativity, activity, social orientation) (creative, episodic, passive); personal growth of students (social values, objective self-esteem, creativity, motivation of the professional activity, communicative and organizational skills, ability to self-regulation and self-actualization) (high, enough, medium, and low levels in accordance with diagnostics). Indicators of corrective criteria are: changes in the planning system-grounded, well-reasoned, superficial, and missing); the modification of the contents of educational work (creative, reproductive, fragmented, missing); recommendations on the use of methods and forms of educational work (justified, reasonable, superficial, and lacking); modelling of the updated structure of organization of educational work (system-grounded, well-reasoned, schematic is missing).

Monitoring levels in organization of educational work in higher education (elementary, low, medium and sufficient) are characterized too. In the conclusion it is mentioned that the given criteria characteristics in the monitoring of the organization of educational work in higher educational institutions can be applied

on ascertain and formative stages of the experiment.

Key words: *monitoring, pedagogical monitoring, monitoring of educational work organization, criterion, indicator of the criterion, level of monitoring.*